

TIME AS EDUCATIONAL RESOURCE

Teodor Pătrăuță

Prof., PhD, "Vasile Goldiș" West University of Arad

Abstract: Education as a real phenomenon relates the temporal coordinates and involves a specific sequence of time. We note that, in terms of temporality educational concepts have neither measure nor a theoretical practice in this regard, the issue of time becomes a concern of each of educators - teacher - educated. We note that one of the most important resources of the education and training of the human subject is time and perspective. Education is inextricably linked to lasting because it lasts as long education and time. Time has no limits here and that we can not know exactly (can be combated, but support my opinion), when it started a process and when it will end in certain circumstances time can become subjective, fluid, relative, etc. otherwise it means if lived succession of past, present and future, without missing one dimension. During oriented man, it gives meaning and significance of its evolution and is a unity between continuity and discontinuity.

Keywords: education, educational time, continuity, discontinuity, educational temporality

Istoria celor 8 ore de lucru este destul de îndelungată și nu ne permitem să le evocăm în contextul prezentei lucrări. Încă și mai îndelungată este istoria săptămânii de lucru, ale cărei origini le putem găsi în cele șase zile biblice lucrătoare pe săptămână și în "duminica de odihnă" pe care le-au respectat creștinii de-a lungul secolelor. Mai recent însă, săptămâna de lucru a coborât la cinci zile, apoi la patru zile și jumătate și tinde în continuare să se reducă pe seama unui week-end în expansiune. Nu este mai puțin adevărat însă că atât realitatea, cât și noțiunea de "program de lucru" s-au schimbat și ele, s-au relativizat și s-au contextualizat, așa încât este tot mai dificil să se stabilească o relație de corespondență directă între programul standard al zilei sau săptămânii de lucru și diversitatea tot mai mare a programelor reale de lucru. "Duminica muzeelor" este luna, "ziua de lucru" a discotecilor este noaptea, cei din serviciile de divertisment și din turism lucrează mai ales în zile nelucrătoare. În industrie există sectoare cu "foc continuu", iar în agricultură programul de lucru este impus de "calendarul cosmic" și de "capriciile vremii" ș.a.m.d. La acestea se adaugă variabilitatea generată de deciziile individuale, de mentalitate și tradiții, de factori locali și regionali etc.

Dincolo însă de această diversificare și de această relativizare, care probabil se vor accentua în viitor, existența unui timp de muncă instituționalizat, socialmente reglementat sau chiar impusă, rămâne o caracteristică definitorie a societății contemporane. Originea și apoi evoluția timpului de muncă instituționalizat trebuie căutate în însăși natura socială a omului, apoi în diviziunea socială a muncii, care a condus la profesionalizare

și a tacul din exercitarea profesiei mijlocul principal de existență și de integrare socială a individului. În prezent, timpul de muncă instituționalizată este cvasiechivalent cu timpul de exercitare a profesiei în sensul ci cel mai larg, cu toate drepturile și obligațiile pe care le incumbă dobândirea și exercitarea unei profesii social recunoscute și instituționalizate.

Din punctul de vedere al utilizării timpului, învățarea școlară sau "învățătura" poate fi considerația formă specifică de muncă instituționalizată și anume munca asociată statutului de elev, recunoscută social și reglementată sub aspectul sarcinilor, al obligațiilor de serviciu, al programului săptămânal, lunar, anual, al condițiilor și instituțiilor în care se realizează. Învățătura poate fi asimilată muncii instituționalizate și datorită faptului că presupune efort și deci consum de energie, că implică o organizare cu caracter mai mult sau mai puțin obligatoriu, subordonare;) la reguli exterioare individului (elevului) și că, asemănător celorlalte forme de muncă, învățătura conține atât elemente atractive, interesante, generatoare de satisfacție, cât și elemente neatractive, constrângătoare, neplăcute, adică elemente ce însoțesc orice activitate pe care individul o realizează într-un cadru instituționalizat.

În sfârșit, învățarea școlară sau "învățătura" poate fi considerată o formă de muncă instituționalizată, similară celorlalte activități de muncă, și pentru faptul că timpul instituționalizat de învățătură este reperul central în funcție de care sunt delimitate și dimensionate celelalte componente ale timpului de care elevul dispune. Așa cum oricărui alt statut socio-profesional îi este asociat un anumit program de lucru, statutul de elev impune participarea la programul școlar și realizarea celorlalte obligații aferente acestui program. Numai după ce elevul și-a îndeplinit programul școlar și numai în funcție de acest program, el poate beneficia de "restul de timp", ca timp liber, ca timp de odihnă sau, în general, ca timp aflat la dispoziția sa.

Considerarea învățăturii școlare ca o formă specifică de muncă instituționalizată trebuie înțeleasă ca un principiu metodologic de analiză și nu trebuie să conducă la confuzia "ontologică" a două forme de activitate umană - munca și învățarea - care, existențial, sunt substanțial diferite. Este evident că între muncă și învățătura, ca activitate de formare, de pregătire pentru muncă și, în general, de pregătire pentru viață, există deosebiri importante care nu trebuie ignorate. Munca și învățătura sunt activități deosebite sub aspectul scopurilor și motivațiilor care ghidează și le susțin, al formelor de organizare, metodelor și mijloacelor prin care se realizează, al statutului social al celor care desfășoară o activitate sau alta.

Este important să nu confundăm munca și învățarea și datorită faptului că, în plan existențial, cele două activități coexistă, atât în cazul elevilor sau studenților, cât și în cazul adulților. Există elevi sau studenți care, în paralel cu programul școlar și uneori în dauna acestui program, desfășoară activități de muncă în sensul cel mai strict al termenului, adică munci necesare în gospodărie, în susținerea materială a familiei sau pentru acoperirea costurilor aferente studiilor. Pe de altă parte, învățarea nu se încheie odată cu "încadrarea în muncă", ci continuă sub diferite forme și în diferite scopuri. Tocmai de aceea, vom continua analiza păstrând distincția dintre timpul instituționalizat de învățare și timpul instituționalizat de muncă.

Pornind de la faptul că învățarea este forma dominantă de activitate asociată statutului de elev, fiind totodată și modalitatea principală prin care elevul se integrează social și prin care activitatea sa este socialmente recunoscută, timpul de învățare trebuie considerat ca reperul central în funcție de care se delimitează și se dimensionează celelalte componente ale timpului de care elevul dispune pe perioada activității școlare.

Învățarea se realizează însă prin variate modalități și în variate perioade de timp. Elevul învață participând la lecții sau cursuri. Învață în atelierul școlar, în laboratorul de informatică sau pe terenul de sport, învățat prin studiu individual, acasă sau la bibliotecă, învață jucându-se cu calculatorul etc. Pe lângă activitățile explicite de învățare, elevul învață și prin alte activități, care nu urmăresc scopuri explicite de învățare: prin munca, prin joc, prin divertisment.

Sub un alt aspect, unele activități de învățare sunt obligatorii, impuse și programate, în timp ce altele sunt opționale, facultative sau ocazionale. În aceste condiții, pentru a fi utilă în distribuirea rațională a resurselor temporale, analiza timpului de învățare trebuie să permită delimitarea cât mai precisă a diferitelor modalități ale învățării, a timpului alocat sau alocabil fiecăreia și a poziției pe care fiecare o ocupă în cronologia activităților cotidiene, săptămânale, trimestriale ș.a.m.d. desfășurate de elev.

Pentru început, timpul global de învățare poate fi delimitat în două categorii principale timpul *instituționalizat* și timpul *opțional sau facultativ*. Pentru necesitățile analizei, a două categorii vor fi considerate drept reciproc exclusive: o activitate de învățare poate plasată ori în prima, ori în a doua categorie dar nu simultan în ambele. Vom vedea această delimitare are o importanță specială pentru proiecția distribuirii resurselor temporale prin sistemul creditării programelor de studii.

Timpul instituționalizat de învățare este acea parte a timpului total disponibil elevului care este alocată învățării școlare, reglementată și programată instituțional, și baza unor documente oficiale privind durata, structura și continuarea activităților de învățare aferente programului de studii pe care elevul sau studentul îl parcurge.

Timpul instituționalizat de învățare este un timp *standardizat* la nivelul sistemului: învățământ și *programat* la nivelul instituției școlare, el constituind temeiul principal al recunoașterii sociale a studiilor și a statutului de elev sau de student. La rândul lui, timpul instituționalizat de învățare se distribuie pe două categorii de activități de învățare: *activități colective* și *activități individuale*,

Importanța timpului instituționalizat de învățare, atât ca noțiune cât și ca realitate, rezultă în primul rând din faptul că, prin asimilarea sa cu timpul de muncă instituționalizată, permite stabilirea unor limite maximale admisibile privind durata "programului de lucru" ai elevilor. Sub acest aspect, ar trebui să se accepte ca timpul instituționalizat de învățare să se încadreze în limita maximă a celor 8 ore pe zi și a celor 5 zile lucrătoare pe săptămână stabilite pentru timpul de muncă instituționalizată. Firește, ia vârstele mai mici ar trebui ca aceasta limită să coboare la 6 ore pe zi sau chiar mai puțin. În realitate însă, programul școlar impus elevilor depășește cu mult aceste limite. La nivel liceal, depășirile ating limite inadmisibile, ajungându-se la o

medie zilnică de 6-7 ore de activități didactice la care se adaugă 3-5 ore pe zi de care elevii ar avea nevoie pentru a-și efectua "temele de acasă" și pentru a-și pregăti lecțiile. Astfel de depășiri se înregistrează și în învățământul gimnazial.

Desigur, este vorba despre programul impus de școală și de profesori și nu de programul efectiv realizat de elevi. În realitate, elevii își alcătuiesc propriul program, îndeosebi în ceea ce privește partea a doua a programului, aducându-l la "normalitate". adică reducându-l. Or, în măsura în care profesorii se bizuie, în procesul predării, pe un program de învățare în afara lecțiilor, program care este în fapt realizat parțial de către elevi, învățarea proiectată și realizată în lecție ca o învățare parțială ce ar trebui completată prin studiu individual și muncă independentă, rămâne definitiv o învățare parțială, incompletă, neterminată.

Importanța timpului instituționalizat de învățare are însă multe alte temeuri. Un program școlar redus, simplu și nesolicitant, prea "liberal" ar avea, fără îndoială, efecte negative pentru o mare parte a elevilor. Constrângerea pe care o implică programul școlar obligatoriu nu este, în sine, negativă. Dimpotrivă, rigoarea programului de învățare este o condiție decisivă pentru eficiența socială și individuală a procesului de învățământ. Pe de altă parte, un program școlar supraîncărcat, nerațional, care ignoră limitele admisibile ale posibilităților de învățare ale elevilor este la fel de nociv. El poate conduce la oboseală, la stress, la diminuarea capacității de învățare a elevilor și, pe alt plan, la reducerea motivației învățării. În măsura în care elevii nu dispun, în mod obiectiv, de timpul necesar realizării integrale și calitative a sarcinilor școlare, ei vor fi obligați să practice o învățare superficială, expeditivă, situată la limita minimei rezistențe, iar prin repetare, acest fel de învățare se poate instala ca o obișnuință și ea un stil de muncă cu repercusiuni pe termen lung. De aceea, un program de învățare riguros este eficient numai dacă este și rațional. Or, raționalitatea organizării activităților de învățare solicitate elevilor depinde în mod hotărâtor de dimensiunile și structura timpului instituționalizat de învățare și de poziția și ponderea pe care această categorie de timp le are în ansamblul timpului disponibil al elevilor

În consecință, stabilirea unor limite raționale, atât minimale cât și **maximale, ale timpului** instituționalizat de învățare constituie condiția primară a oricărui proiect sau "model de proiectare" în materie de curriculum și **organizare școlară**.

Cu toate că timpul instituționalizat de învățare reprezintă componenta centrală și, de cele mai multe ori, cantitativ dominantă a timpului global de învățare și chiar a timpului activ total de care elevul dispune, acesta nu epuizează toată gama activităților de învățare și nu este singura componentă a timpului disponibil pe care elevii o dedică activităților de învățare. Pe lângă învățarea instituționalizată, cuprinsă în programul și orarul școlar și în sarcinile de studiu individual, elevii realizează și activități opționale și/sau facultative de învățare, legate sau nelegate de procesul de învățământ, activități care materializează motivații și scopuri personale, extinderi sau aprofundări ale învățării sau pur și simplu moduri de ocupare utilă a timpului

extrașcolar. Caracteristica definitorie a acestei componente a timpului de învățare este aceea că atât cantitativ, cât și sub aspectul obiectivelor, conținutului și formelor de activitate, timpul opțional și facultative de învățare depinde de decizia elevului, nefiind reglementat și programat de școală, nefiind deci obligatoriu. Trebuie însă subliniat că acest timp rămâne un timp de învățare, dedicat activităților cu scopuri explicite de învățare și nu trebuie confundat cu timpul alocat altor activități, care pot avea efecte implicite sau secundare în planul învățării, dar care nu urmăresc explicit scopuri de învățare.

Distincția dintre opțional și facultativ nu este foarte categorică, dar trebuie menținută pentru claritatea analizei. În acest scop, vom desemna prin activitățile opționale de învățare acele activități care sunt stabilite în urma unei alegeri din mai multe variante posibile, fie ca această alegere este liberă, fie că rezultă dintr-o constrângere. Timpul opțional de învățare este deci timpul dimensionat și utilizat în urma unei alegeri din mai multe variante de utilizare. Spre deosebire de acesta, timpul facultativ nu rezultă dintr-o alegere de tipul ori/ori, fie că nu există alternative concurente, fie că nu există constrângeri foarte ferme. De aceea, ca statut existențial, dar și ca receptare subiectivă, timpul facultativ de învățare se apropie mai mult de timpul liber decât de timpul de muncă, el este o modalitate de folosire a timpului liber care poate concura cel mult cu alte moduri de folosire a timpului liber.

În legătură cu aceste două fațete ale timpului neinstituționalizat de învățare - opțională și facultativă - trebuie subliniat ca, în majoritatea cazurilor, timpul extrașcolar al elevilor este insuficient în raport cu multitudinea opțiunilor și a nevoilor de timp, așa încât situația cea mai frecventă este aceea a unei opțiuni și mai puțin aceea a unei decizii total libere sau facultative. Vom acorda, de aceea, mai mult spațiu analizei timpului opțional de învățare. Pentru început trebuie să răspundem la două întrebări: Cum se constituie timpul opțional de învățare? și, în legătură cu aceasta. Care sunt factorii care dimensionează timpul opțional, și impun necesitatea acestuia în loialul timpului de învățare?

În modul cel mai evident, timpul opțional de învățare se constituie în raport de timpul instituționalizat de învățare, pe fondul timpului activ total de care elevul dispune. Timpul opțional se constituie deci ca un rest de timp care rămâne la dispoziția elevului după ce acesta și-a realizat sarcinile aferente timpului instituționalizat de învățare.

Cu toate că, în principiu, această delimitare este corectă, ea este insuficientă în raport cu varietatea situațiilor concrete în care se constituie și se folosește timpul opțional de învățare. Timpul opțional nu apare întotdeauna ea un rest față de cel instituțional, uneori el "rupe" din timpul instituționalizat în avantajul opțiunilor elevului. Pe de aha parte, restul de timp rămas la dispoziția elevului nu este folosit neapărat pentru activități de învățare. Uneori activitatea de învățare realizată de elevi se încheie odată cu încheierea cursurilor, alteori ea ocupă aproape întregul timp liber de care elevul dispune. De aceea, analiza timpului opțional de învățare trebuie să aibă în vedere condițiile și factorii care acționează în realitatea concretă a distribuirii timpului de învățare al elevilor.

1. În primul rând, trebuie să deosebim între timpul opțional potențial și timpul opțional real. Teoretic, timpul opțional ar trebui să înceapă după acoperirea timpului instituționalizat inclusiv cel programat pentru efectuarea sarcinilor de studiu individual, în realitate, timpul elevului devine opțional după încheierea cursurilor, iar în relație directă cu gradul de încărcare a orarului, timpul instituțional necesar studiului individual constituie una din sursele principale ale timpului opțional. Sunt destul de frecvente situațiile în care elevii renunță să aloce timp realizării sarcinilor de studiu individual stabilite de profesori, în avantajul unor activități de învățare care răspund mai bine intereselor lor. Aceste situații merită o atenție specială, întrucât ele reflectă deseori raporturi contradictorii între școală și elevi, în senul că:

a) pe de o parte, tendința elevilor de a aloca timp pentru activități opționale învățare, altele decât cele planificate de școală, trebuie considerată ca pozitivă chiar încurajată;

b) pe de altă parte, dincolo de anumite limite, această tendință traduce neconcordanță între scopurile școlii și scopurile elevilor, iar timpul opțional învățare nu se mai poate extinde decât pe seama reducerii timpului instituționalizat de învățare, cu efecte negative asupra procesului de învățământ desfășurat în școală.

2. În al doilea rând, trebuie să avem în vedere că timpul opțional de învățare poate fi rezultatul unui program instituționalizat de învățare supradimensionat care, generând criza de timp și, pe fondul ei, imposibilitatea obiectivă ca elevul să-și îndeplinească toate sarcinile stabilite de școală, îl constrânge să opteze, să stabilească deci priorități, să renunțe la realizarea anumitor sarcini în favoarea altora. Este evident însă că orice ierarhie de priorități presupune activități și discipline trecute pe un plan secundar. Care sunt aceste discipline? Sau, în general, corespunde ierarhia elevului cu prioritățile stabilite de școală? În plan real prioritățile stabilite de elev sunt foarte dinamice. Iminența unei evaluări face din disciplină o prioritate, care revine însă la locui ei" după ce evenimentul s-a consumat. Dar și această prioritate conjuncturală pune în umbră alic discipline, într-o dinamică în care fiecare disciplină trece, mai frecvent sau mai rar, și prin "faza de ignorare", așa în continuitatea procesului de învățare este afectată pe ansamblul planului de învățământ, lacunele riscă să devină o caracteristică a desfășurării "normale" a procesului de învățământ. Firește însă că, dincolo de aceste priorități conjuncturale, se află prioritățile relativ stabile ale elevului, priorități care vizează de regulă opțiunile sale școlare profesionale, care avantajează constant anumite discipline. De aceea descongestionarea planurilor de învățământ și raționalizarea programului școlar sub aspectul utilizării timpului de învățare reprezintă una din condițiile principale care pot face diferențele dintre cerințele școlii și opțiunile elevilor să se manifeste prin complementaritate și nu prin opoziție.

3. În al treilea rând, trebuie să avem în vedere că timpul opțional de învățare concurează nu numai cu timpul instituționalizat de învățare, ci și cu timpul alocat de el prin opțiune liberă sau datorită unor constrângeri, altor activități decât cele de învățare, că este vorba de practicarea unui sport, a unui hobby, sau de prestarea unor activități în gospodărie, inclusiv a unor

munci plătite. Situat între multiple constrângeri, timpul opțional de învățare are o dinamică nu numai complexă, dar și puternic personalizată, contextualizată, cu deosebiri substanțiale de la un elev la altul, de la un mediu social la altul de la o etapă la alta.

Deseori, între presiunea programului școlar obligatoriu și presiunea obligațiilor familiale sau/și sociale, la care se poate adăuga și presiunea nevoii unui minimum de timp liber, timpul opțional de învățare disponibil al elevului se comprimă până la inexistență situație dăunătoare sub multiple aspecte. Se poate afirma ca dimensiunile și structura timpului opțional de învățare sunt puternic influențate de statutul socio-familial al elevului și constituie una din căile prin care acest statut își pune amprenta, în bine sau în rău, asupra performanțelor elevilor și asupra evoluției lor școlare și socio-profesionale. De regulă, elevii care provin din familii sărace, elevii din mediul rural sau din medii defavorizate economic sunt angrenați în activități gospodărești, în diferite munci, care le reduc până la zero timpul disponibil de învățare, afectând însuși programul școlar obligatoriu, mergând până la neșcolarizare. În sens invers, elevii care provin din familii cu un statut socio-profesional mai ridicat, care dispun de resurse financiar-materiale. beneficiază mult mai mult de statutul lor de elev, învățarea le este acceptată și încurajată drept activitate dominantă în raport cu orice alte activități sau obligații, iar folosirea timpului disponibil pentru activități suplimentare de învățare este nu numai încurajată normal, dar și susținută financiar.

Desigur, realitatea este întotdeauna complexă. Deseori, elevii și studenții din medii defavorizate, obligați să muncească pentru ei și familie, prețuiesc mult mai bine timpul și reușesc să compenseze, prin voință și tenacitate, handicapul socio-economic. Invers, statutul social favorizant al familiei și mediului social nu garantează întotdeauna o evoluție pe măsura condițiilor ce i se asigură elevului, uneori acest statut fiind demotivant, alături exagerările familiei conducând la o suprasolicitare a elevului, prins în variate "meditații", cu efecte contrarii celor scontate.

În concluzie, timpul opțional de care elevul dispune sau pe care îl poate dedica învățării este un indicator important al raționalității programului școlar și, în general, al raționalității utilizării resurselor temporale aflate la dispoziția procesului de învățare și, sub alt aspect, timpul opțional de învățare este un factor explicativ important pentru performanțele școlare și, mai târziu, socio-profesionale ale elevului.

BIBLIOGRAPHY

1. **Mackenzie A. (2001)**, „Capcana timpului Manual modern pentru gestionarea timpului”. Editura Teora
2. **Burloiu P. (1997)**, „Managementul resurselor umane”*. Editura Lumina Lex SRL, București
3. **Cole A.G. (2000)**, „Managementul personalului”, Editura Codecs. București
4. **Constantin C., (2014)**, Pedagogie, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași

5. **DEACONU A., PODGOREANU S., (2001) - Factorul uman si performantele organizației**, Bucureşti ASE.
6. **Hali, E. T. (1999)** „*Timpul vorbeşte: discursul său în America*”, în vol. Comunicarea **Emilian R.** „*Conducerea resurselor umane*”. Editura Expert, Bucureşti
7. **Jeffry I. M. (1996)** , „*Gestionarea timpului pentru toți*”, Editura Teora, Bucureşti
8. **Joița E. (2010)**, *Management educațional. Profesor - Manager; roluri și metodologie*. Editura Polirom, Iași
9. **Lothan J. S. (1997)**, „*Organizează-ți bine timpul*”. Rentrop & Stralon Grup de Editură și Consultanță în Afaceri
10. **Manolescu A. (2008)**, „*Managementul resurselor umane*”. Editura Economică, Bucureşti
11. **Pitariu H.D. (1994)**„*Managementul resurselor umane - Măsurarea performanțelor umane*”, Editura AII, Bucureşti